

Прищепя В.О.,
студент групи ЮІз-144
юридичного факультету СНУ ім. В. Даля
Науковий керівник: к.ю.н., доцент **Капліна Г. А.**

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ОСНОВА СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Євроінтеграція, постійний розвиток суспільних відносин, відповідність їх нормативного забезпечення сучасним потребам суспільства зумовлюють необхідність вдосконалення чинного законодавства України. Водночас вагоме місце посідає не лише проблема нормативного урегулювання відносин, внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів, а й проблема механізму реалізації норм на практиці, проблеми їх тлумачення і застосування. Зокрема, це стосується такої важливої сфери, як захист права власності. На сьогодні можна констатувати наявність проблем та помилок на практиці, які мають місце при реалізації конституційних та цивільних прав на власність (ст. 41 Конституції України, ст. 321 Цивільного кодексу України та її судовий захист (абз. 1 ст. 55 Конституції України, ч. 1 ст. 16 ЦК України), що підтверджується численними судовими справами у цій сфері. Водночас розмаїття спорів та судових справ, постійний розвиток суспільних відносин, неможливість охоплення в одній праці усіх випадків порушення та захисту права власності зумовлюють необхідність продовження ґрунтовного дослідження окресленої сфери.

Питання захисту права спільної власності, у тому числі, у судовому порядку розглядаються у працях: Т.О. Ариванюк, І.В. Болокан, А.Б. Гриняка, І.О. Дзери, О.В. Дзери, І.П. Івашової, В.І. Крата, К.І. Кучерука, о.п. Печеного, З.В. Ромовської, О.І. Сафончик, І.Ф. Севрюкової, А.М. Сичевської, Р.О. Стефанчука, Н.Ю. Христенко, І.М. Череватенко, А.Г. Яреми та ін.

У юридичній літературі питанням захисту права власності традиційно відводиться значна увага, однак низка із них не знаходить єдності точок зору, викликаючи дискусії та формулювання різних підходів до розуміння тих чи інших понять, ознак, класифікацій. Серед іншого, вказане стосується питання способів захисту права власності. Ця проблематика стала предметом дослідження таких вчених, як І.О. Дзера, О.В. Дзера, В.П. Ємельянов, О.С. Іоффе, Н.С. Кузнецова, О.А. Підпригора, Є.О. Суханов, Є.О. Харитонов, О.С. Харченко та ін. При цьому зберігається потреба в аналізі теоретичних конструкцій, сформованих науковцями-цивілістами, переосмисленні існуючих підходів до вирішення ряду проблем теоретичного характеру у сфері захисту права власності. З урахуванням зазначеного, у науковій статті основна увага буде зосереджена на дослідженні класифікацій способів захисту права власності та, власне, понятті способів захисту права власності. Найбільшого поширення у правовій науці набув поділ цивільно-правових способів захисту на речово-правові та зобов'язально-правові [1]. Разом з тим, багато вчених

сформували авторське бачення такого поділу. Наприклад, Є.О. Суханов виділяє наступні позови: класичні речово-правові; зобов'язально-правові; особливі; позови до публічної влади; позови про компенсацію у зв'язку з припиненням права власності за рішенням публічної влади [2]. Є.О.Харитонов виділяє засоби захисту речово-правові; зобов'язально-правові; такі, що впливають із різних інститутів цивільного права й вимоги до органів державної влади й управління про захист інтересів власника від правомірного або неправомірного втручання [3]. О.П. Сергєєв здійснює поділ цивільно-правових засобів захисту на речово-правові, зобов'язально-правові та засоби, що впливають із різних інститутів цивільного права і не належать ні до речових, ні до зобов'язальних [4].

Існує низка позицій вчених щодо захисту прав та законних інтересів. Зокрема, одні науковці ведуть мову про захист цивільних прав і охоронюваних законом інтересів як про передбачену законом для боротьби з правопорушеннями систему заходів, які опираються на державний примус і які направлені на забезпечення недоторканості права й ліквідацію правопорушення, або як про сукупність заходів правоохоронного характеру, які направлені на застосування у відношенні до правопорушника примусового впливу з метою визнання чи відновлення оспорюваного чи порушеного права [5].

Слід звернути увагу на неузгодженість термінології у сфері досліджуваної проблематики, а саме: понять «засіб» та «спосіб» захисту права власності. У ст. 55 Конституції України закріплено право кожного після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Тут же зазначено, що кожний має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [6].

І.О.Дзера відзначала, що термін «засоби» в процесуальному законодавстві означає, що (які докази) має встановити суд для обґрунтування чи заперечення вимог сторін, а термін «способи» забезпечення доказів дає відповідь на питання, яким чином (тобто яким способом) суд може забезпечити зібрання необхідних фактів (доказів) [7]. О.С. Харченко, аналізуючи співвідношення понять «підстава» і «спосіб» прийшла до висновку, що якщо підстава виникнення чи припинення права власності базується на юридичному факті, який забезпечує виникнення чи втрату суб'єктивного права, то спосіб указує як на відповідний юридичний факт, так і на його певну якісну характеристику чи умову реалізації [8].

Як бачимо, у правовій науці дискусія щодо застосування і співвідношення термінів «засіб» і «спосіб» точиться уже давно і цілком слушною видаються розглянуті позиції, однак доречно виходити із термінології, закріпленої чинним цивільним законодавством. Тим більше, що аналіз тлумачних словників щодо цих понять не дає їх чіткого розмежування.

Так, спосіб визначають як: 1) напрям, характер дій, метод, засіб для здійснення, досягнення чогось; 2) особливість, манера виконання чого-небудь; встановлений порядок чогось; 1) певна дія, прийом або система прийомів, яка дає можливість зробити, здійснити що-небудь, досягти чогось; 2) те, що служить знаряддям, засобом у якій-небудь справі, дії. Засіб визначають, як: 1) спосіб, прийом, захід, якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити щось; 2) те, що служить знаряддям у якійсь дії, справі.

З урахуванням вищевикладеного, пропонується власне визначення способів захисту права власності як заходів впливу, які направлені на захист права власності у разі його порушення, невизнання або оспорювання, вибір яких здійснюється самим власником, встановлюється договором чи актами цивільного законодавства в порядку та на умовах, визначених законом.

На основі вищенаведеного можна сформулювати поняття цивільно-правових засобів (способів) захисту права власності. Ними є визначені законом заходи матеріального характеру, що здійснюються уповноваженими на те органами та спрямовані на попередження, припинення порушень прав та законних інтересів суб'єктів правовідносин з питань власності, відновлення становища, що існувало до такого порушення.

Зважаючи на це, вищенаведене нами визначення цивільно-правових засобів захисту сприятиме ефективності їх використання та полегшенню формулювання матеріально-правових вимог у випадку порушення прав чи законних інтересів суб'єктів цивільних правовідносин.

Література:

1. Цивільне право України: у 2 кн. Кн. 2: підручник / ред. І. О. Дзера, Н. С. Кузнецова. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 784 с. – С.527.
2. Суханов Е. А. Гражданское право / Суханов Е. А. – М. : Издательство “БЭК”, 1998. – Т. 1. – 820 с. – С. 611.
3. Цивільне та сімейне право України у запитаннях та відповідях / [Харитонов Є. О., Калітенко О. М., Зубар В. М. та ін.] – Х. : ТОВ “Одіссей”, 2002. – 640 с. – С. 246.
4. Сергеев А. П. Гражданское право / Сергеев А. П. – М. : Юридическая литература, 1999. – Т. 1. – 340 с. – С. 46.

5. Басин Ю. Г., Диденко А. Г. Защита субъективных прав // Юридические науки: сборник статей. — Алма-Ата, 1971. — С. 11–13.
6. Конституція України. — Х.: Одіссей, 2006. — 48 с. — (Серія «Закони України»)
7. Дзера І. О. Вказана праця. — С. 31–32.
8. Харченко О. С. Підстави припинення права власності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спеціальність 12.00.03 / Харченко О. С. — К., 2007. — 18 с. — С.3.